

Sofia Loren edo Carmen Rossi

Sofia Loren edo Carmen Rossi (edo Martínez-Bordiú Franco). Edo New Yorketik Bilborako bide luzea. Erakusketa bat eta bi mundu. Edo Manhattango bosgarren abenidatik Abandoibarako trenbide geltokira (kontenedore geltokia, gainera, eta RENFERena) glamourra nola gal daitekeen.

Giorgio Armani da izarra. Zuek hau irakurtzerako, memoria eta hemerotekan bakarrik egongo da Italiako jostunaren lana, baina aurtengo udaran, Paris, Milan edo Madrilgo dendetan ez ezik, Guggenheim Bilbao museoaren espazio nagusiak bereak izan ditu. Zer egiten du jostun baten lanak museoan? Moda (janzkeraren inguruko moda), hori ere artea al da?

Dudarik gabe, Guggenheim museoaren arduraduentzat bai. New Yorken sekulako arrakasta izan zuen, gainera. Baina, hori bai, han egindako inaugurazio ekitaldira Sofia Loren eta maila horretako zeluloidearen artistak bildu ziren. Gurean, ordea, museoaren arduradunek Francoren biloba ekartzea lortu zuten, eta, itxuraz, Armanik berak gonbidatuta, Antonia dell'Atte, garai batean jostunaren inspirazio iturri, edo maniki, edo gauza biak batera izandako emakume italiarra. Ezberdintasunak ez dira horretan gelditzen, Bilboko ahots maltzurrenek diotenez; izan ere, New Yorkeko arrakasta Bilbon askoz ere apalagoa izan omen baita, baina museoaren zuzendaritzak badu hori arrazoitzeko pisu gehiagoko arrazoirik: eguraldia kaxkarrak izan da aurtengo udaran Bilbon; Euskal Herriak bizi duen egoera ez omen da kanpotarrak erakarri ahal izateko egokiena, eta beste hainbat. Bisitariak iaz baino gutxiago izan omen dira, baina inork ez du, benetako datuak erabiliz, inpresio hau egiaztatu edo gezurtatu.

Baina gatozen moda kontuetara. Artea al da moda? Zergatik ez, esango dute askok. Baina pare-parean jar da kioke *zergatik bai?* galdera ere. Behin eta berriro agertzen da mahai gainean, ustekabeen askotan, artearen mugaren

auzia. Eta behin eta berriro argi gelditzen den gauza bakarra, muga hori zehaztea oso kontu zaila dela, azken mendeetan lortu ez dena, eta gaur egun, norberak erreakzionario edo kontserbadore etiketak bizkarrean itsatsita ikusi nahi ez baditu behintzat, auzia albo batean utzi eta ezikusia rena egitea hobe dela. Zaila da, ordea, kasu honetan, begiak itxi eta artearen kontzeptu zabalenekin bat egitea. Behin baino gehiagotan esan dut bat natorrela artea sentsazioak sortzen dituen sormen-lan gisa definitzen dutenekin, eta ikuspuntu horretatik, dudarik gabe, Giorgio Armanik artea egiten du.

Kotoia, fibra sintetikoak, seta edo lihoa esku artean hartu, eta berez ezer ez diren material horietatik abiatuta soineko edo traje dotoreak egitea sormen-lana da, dudarik gabe, eta sentsazioak sortzen dituen, baita ikuslearentzat ere. Baina Armanik ez ditu bere jantziak norbaitek ikus ditzan egiten —ez horretarako bakarrik, behintzat— jantzi horien barruan norbait sar dadin behintzat. Eta berak badaki norbait hori ez dela, ordea, edozein izango. Nik neuk, esate baterako, ez daukat Armanik sortutako jantzirik, eta ez horretarako ahalbide gehiegi ere. Pertsona konkretuengana bideratzen da Armaniren lana, eta zentzu horretan, artelan batek behar duen unibertsaltasunik gabekoa da jostun italiarraren sormen lana. Baina, hala ere, Guggenheim Bilbao Museoaren udarako izarra izan da.

Ez da, gainera, kasu bakarra izan, ez hemen Euskal Herrian, ez guretik kanpo ere. New Yorken —hantxe hasi gara eta— Metropolitan Museum-a jendez gainezka ibili da Jackie Kennedy Onassis dela eta. *Jacqueline Kennedy: Etxe Zuriko urteak* izenpean, hiri hartako La Guardia aireportuan ere «sukurtsal» koxkor bat zabaldu duen museoak, 80 soineko, hainbat marrazki, argazki eta bideo batzuk biltzen dituen erakusketa zabaldu du, eta arrakasta izugarria izan da. Kasu honetan, soinekoak ez ziren gainera Estatu Batuetako presidente maitatuenaren emazteak egingakoak; berarentzat beste hainbatek eginak bakarrik. Baina Metropolitanok bere diru sarrerak nola igo diren ikusi du erakusketari esker, artearen kontzeptua baino gehiago, herrialde hartako mitomania erabiliz jendearen sent-

sazioen katalizadore gisa. Edo, gertuago, Donostian bertan Cristobal Balenciagaren soinekoei ere eskaini zaie erakusketa Kurasaalean.

New Yorkekoak, hala ere, ez du Jackie Kennedyren esku utzi bere udako programazio guztia. Eta nahi izan duenak, Johanne Vermeer-en lanak ere ikusi ahal izan ditu —adituek diotenez, optikarentzat hain garrantzitsua izan den kamara ilunaren teknika koadroak egiteko erabiltzen zuen pintore holandarra. Edo baita, orain arte mundu osoan XIX. mendeko William Blake pintore erromantikoari eskainitako erakusketarik zabalena ere. Bilboko Guggenheimen, ordea, Panza bildumako artista minimalisten lanak (zailak, eta bestela ere bertan daudenak), eta Nam June Paik sortzaile korearraren lan audiobisualak. Eta noski, Armani.

Artea, historian gero eta gehiago, nolabait instrumentalizatu egin dela argi dago. Eta kontzeptu estetikoek gero eta indar handiagoa dutela egunerokotasunean. Wahol izan daiteke, nolabait, uztartze horren paradigma nagusietakoa. Baina, hala ere, ez daukat batere argi, korrante instrumentalizatzaile horren izenean, edozer gauza onar daitekeen. Edo bestela esanda, niri asko gustatuko litzaidake, esate baterako, aeronautikak azken ehun urteetan izan dituen aurrerapausoak erakutsiko lituzkeen erakusketa bat; Wright anaien lehen abioi hartatik Concordera eta radarrarentzat ikustezinak diren abioietara kontzeptu estetikoak nola aldatuz joan diren ikustea, politik iruditzen baitzaizkit abioiak. Baina ez dakit horretarako dagoen Guggenheim Bilbao museoa. Edo hobe genukeen horrelako erakusketak Industria sailaren esku uztea. Izan ere, erakusketa bat ez da berez artea, artelan guztiak erakusketa batean erakuts ez daitezkeen bezalaxe. Baina udara udara da beti, ari-nagoa, friboloagoa, eta udazkenaren zain geldituko gara.

Garai berriak

Udazkenean ekin beharko dio, buru-belarri, Miren Azkarete ere. Mari Karmen Garmendiaren agintaldi luzearen

ondoren, pentsatzekoa da Azkarate andreak, Ibarretzek izendatu zuenetik, udako hilabeteak 2002. urteko aurrekontuak prestatzen pasako zituela, horixe izango baita bere politika propioa aurrera ateratzeko tresna garrantzitsua. Momentuz, ordea, ezer gutxi jakin da datorren aurrekontuei buruz, non eta Zenarruzabeitia andrearen ohizko zuhurtziaren zipriztinak Gobernuaren sail guztietara zabalduko direla ez bada.

Beraz, Eusko Jaurlaritzaren Kultura sailburu berriari buruz ezer gutxi esan daiteke momentuz, nahiz eta iragan zapal eta oparoko emakumea izan. Eta kulturarekin batera, berea duen bigarren betebeharrean ere, hizkuntz politikari dagokionean ere, zer egingo ote duen jakitea ez da erraza, baina niri behintzat, nondik datorren ikusita, itxaropen apur bat piztu zait. Hala ere —zilegi bekit transgresio koxkor hau— ezin dut burutik kendu, Euskaltzaindiaren eraginez, edo akademiaren erabakiak gizarteratzeaz arduratzen direnen eraginez, nire burua askotan eta askotan analfabeto gisa ikusten dudala euskaraz, ez dakidala ziur zuzen idazten dudana, ez ditudala ulertzen hainbat eta hainbat erabaki, eta iruditzen zaidala, gainera, ez naitzela honetan bakarra. Akademiak, nolabait, alde batera utzi duela hiztunekiko konpromisoa, eta gure hizkuntz segurtasuna kolokan dagoela uneoro. Baina, tira, hausnarketa oso pertsonalak dira hauek.

Gure beste administrazio batean gertatzen ari denak askoz ere gehiago kezkatzen nau, eta hasiera batean Jesús Laguna kontseilaria gizon irekia zela ziotenak inolako esperantzarik gabe gelditu direla argi dago. Eskola liburuak itzultzeari ekin dio Nafarroako Gobernuak, euskaraz idatzitakoek ez omen dituzte eta Sanzen mutilek eskatzen dituzten baldintzak betetzen. Merke atera zaizkie gainera itzulpenak Laguna eta Pegenauteri (hain gutxi kobratzen al dute itzultzaileek?), eta zaila da, benetan, ankerkeria honetatik ondorio itxaropentsu txikiena ere aurkitzea. Bai, derrigorrez onartu behar izan du Nafarroako Gobernuak euskarazko irakaskuntzak ez duela atzera bueltarik —eta bada zerbait—, baina doktrina ideologikoari kostatuta ahala kostatuta eutsiko diotela ere argi gelditu da. Nafarroaren be-

netako izaera esplikatuko behar omen zaie eskolaumeei, eta ez orain arte bezala, Euskal Autonomia Erkidegotik zetozen liburuek egiten zuten moduan, dotrina abetzale-sabiniano-deabruzalea.

Eta zer egingo dute liburu berriek: Xabierko Frantziskoren lehen hizkuntza latina zela esplikatuko? Amaiurko gazteluaren hondakinak Fernando Katolikoak udara pasatzeko erabiltzen zuen egoitzaren arrastoak direla esan? Edo Paueko Nafarroako Parlamentua solidarioen maltzurkeriaren asmakizuna? Barregarria litzateke, negargarria ez balitz.^o